

დიფერენცირებული სწავლების როლი მოსწავლეთა თვითშეფასების ჩამოყალიბების პროცესში

ნაშრომი ეხება მოსწავლეთათვის თვითშეფასების, როგორც ინდივიდის თვითგანვითარების უმნიშვნელოვანესი ასპექტის, ფორმირების პრობლემურ საკითხს. განხილულია ფაქტორები, რაც გავლენას ახდენს ამ პროცესზე. გამოკვეთილი და გაანალიზებულია თვითშეფასების როლი ბავშვის პიროვნების ჩამოყალიბების პროცესში.

ცნობილ მეცნიერთა თეორიებსა თუ მოსაზრებებზე დაყრდნობით, ნათელყოფილია თუ რამდენად ახდენს გავლენას ინდივიდის, კონკრეტულად კი, დაწყებითი საფეხურის მოსწავლის, თვითრეალიზაციასა თუ თვითშეფასების ჩამოყალიბებაზე სოციალური ურთიერთობები და გარემო.

საკითხის სიღრმისეული გაანალიზებით დადასტურებულია საკითხი, თუ რამდენად ღირებულია მოსწავლეთათვის ჯანსაღი თვითშეფასების ჩამოყალიბებისთვის იმგვარი მიდგომებით ხელმძღვანელობა, რა დროსაც გათვალისწინებული იქნება მათი ინდივიდუალიზმი, უნიკალურობა, ინდივიდუალური საჭიროებები და შესაძლებლობები. ამ მხრივ ყველაზე ეფექტურ გზად განიხილება დიფერენცირებული მიდგომა, მისი როლი და პოზიტიური გავლენა მათემატიკის სასკოლო კურსის სწავლებისას დაწყებით საფეხურის მოსწავლეთათვის ჯანსაღი თვითშეფასების ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. განიხილება რა დიფერენცირებული სწავლების მნიშვნელობა, აქცენტები გაკეთებულია იმ ფაქტებზე, რაც ახლავს დიფერენცირებული აქტივობების მიზანმიმართულ განხორციელებას, რითაც მასწავლებელი ყველა მოსწავლეს აძლევს „გამარჯვებისა“ და „წარმატების“ შანსს, შედეგად კი, მოსწავლეებს უჩნდებათ კომპეტენტურობისა და თავდაჯერებულობის განცდა. ხოლო თითოეულის უნიკალური შესაძლებლობების და სწავლის სტილისა თუ პროფილის აღიარება, დაფასება, პატივისცემა და გათვალისწინება, დადებითად აისახება მათ თვითაღქმაზე.

საკითხის სიღრმისეული განხილვის შედეგად ავტორი აყალიბებს მოსაზრებას, რომ სწავლებაში დიფერენცირებული მიდგომის გამოყენების უმთავრესი მიზანი ყოველთვის უნდა იყოს დაწყებით საფეხურზე მოსწავლეთა თვითშეფასების ფორმირების ხელშეწყობა და ამ პროცესში მასწავლებლის გავლენისა და როლის შეფასება, რადგან სწორედ ეს პერიოდია გარდამტეხი თვითაღქმის ჩამოყალიბებაში.

ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრებები შეჯერებულია საკითხთან დაკავშირებული ჩატარებული კვლევის, მისი მიგნებების და შედეგების განხილვით. რითაც დადასტურებულია, რომ მოსწავლეთა თვითშეფასების შესწავლით და მის ამაღლებაზე ორიენტირებული ინტერვენციების შემუშავებით და განხორციელებით, შესაძლებელია მოსწავლეთა დამოკიდებულებების დარეგულირება წარუმატებლობასა თუ თანაკლასელთა, პედაგოგთა უკუკავშირებზე, ასევე, მათთვის თვითრეფლექსიის უნარების, მდგრადი ფსიქიკური ჯანმრთელობის ჩამოყალიბების ხელშეწყობა. მაღალი თვითშეფასების ჩამოყალიბება კი, დადებითად აისახება ბავშვის მოტივაციაზე, საგნისადმი დამოკიდებულებაზე, ჩართულობასა და გამოწვევებისადმი მდგრადობაზე.

საკვანძო სიტყვები: მოსწავლეთა თვითშეფასება, დაწყებითი საფეხური, დიფერენცირებული მიდგომა მათემატიკაში.

ადამიანის თვითშეფასება საკმაოდ კომპლექსური საკითხია და ის ინდივიდის თვითგანვითარების უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს გამომდინარე იქედან, რომ პიროვნება მთელი ცხოვრების მანძილზე ყალიბდება, იცვლება და შესაბამისად გავლენას ახდენს როგორც საკუთარი თავის აღქმაზე, ისე სოციალურ ურთიერთობებზე და სოციუმში დამკვიდრებაზე. როგორც ფსიქოლოგები მიიჩნევენ, ძნელია კონკრეტული ასაკის განსაზღვრა მაგრამ ფაქტია, რომ თვითშეფასების ფორმირებას საფუძველი ეყრება ბავშვობიდანვე და მასზე მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას: ოჯახური გარემო, დამოკიდებულებები, სოციუმი სადაც ბავშვს უწევს ურთიერთობა, სკოლა და ა. შ. ამიტომ ადეკვატური თვითშეფასების ჩამოყალიბებისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თანმიმდევრულ, ეტაპობრივ მულტიმიდგომას, რა დროსაც ბავშვის გარემოში ყველა თანაბრად გაიაზრებს და დააფასებს მის მდგომარეობას, მხარს დაუჭერს და აღიარებს მის უნარებს, ან თანაბრად უარყოფს სოციალურად მიუღებელს. ამგვარი მიდგომით ბავშვს ექმნება ერთიანობის განცდა, რაც მნიშვნელოვანი წინაპირობაა თვითშეფასების ჩამოყალიბებისთვის. (ბუაძე, 2022, გვ.183)

ნიშანდობლივია, რომ რაც უფრო პატარაა ბავშვი, მით მეტად არის მისი თვითაღქმა დამოკიდებული გარემო ფაქტორებზე და შეფასებებზე. ამიტომ, შესაძლოა ამ ფაქტორების უარყოფითი გავლენით ბავშვს ჩამოუყალიბდეს დაბალი თვითშეფასება. არაადეკვატური წარმოდგენები საკუთარ თავზე კი ყალიბდება პირველ რიგში მშობლის და იმ გარემოს გავლენით, სადაც ბავშვი იზრდება. ეს ცხადია ეხება სკოლასაც. ამიტომ ერთობ მნიშვნელოვანია როგორც მშობლის, ისე პედაგოგის მიერ ბავშვის ადეკვატური შეფასება, მისი დადებითი მხარეების წარმოჩენა, პიროვნული აღიარება, პოზიტიური ურთიერთობების დამყარება და რაც მთავარია, ამ პროცესში ზომიერების შენარჩუნება. გამორჩეულად დიდ დატვირთვას იძენს პედაგოგის გავლენა და პასუხისმგებლობა დაწყებით საფეხურზე მოსწავლეთა თვითშეფასების ფორმირების პროცესზე. ამის დასტურად განვიხილავთ ერიკსონის ფსიქო-სოციალური სტადიებიდან მეოთხეს, 6-დან 10-წლამდე პერიოდს, სადაც პედაგოგის როლი ფაქტობრივად უთანაბრდება მშობლის როლს და ფასდაუდებელია. ამ სტადიაზე ყალიბდება ბავშვის შრომასთან დაკავშირებული კმაყოფილების ან უკმაყოფილების განცდა. ის, თუ როგორ უმკლავდება რაიმე საკითხს, საშინაო დავალებას, მასწავლებლის მითითებებს და ა. შ., მას უტოვებს პროდუქტიულობის ან პირიქით, არაადეკვატურობის განცდას, რაც ერთნაირად აისახება მის თვითშეფასებაზე და შესაბამისად, აკადემიურ ჩართულობაზეც.

ინდივიდის თვითრეალიზაციის, თვითშეფასების ჩამოყალიბების პროცესები და მათი კვლევა ყოველთვის იყო მეცნიერთა კვლევის საგანი. ჰუმანისტური მოძრაობის ერთ-ერთი ყველაზე ავტორიტეტული წარმომადგენელი კარლ როჯერსი ძირითად აქცენტს იმ გამოცდილებებზე აკეთებდა, რომლებიც შემდგომ „საკუთარი მეს“ აღქმას განაპირობებს: ის თუ რამდენად სწორად ან პირიქით, არასწორად ვაფასებთ საკუთარ თავს, გემოვნებას, შესაძლებლობებს და ა.შ., შესაბამისად გვიმარტივდება ან გვიძნელდება თვითრეალიზაციის პროცესი, თუმცა ეს აღქმა დამოკიდებულია არა მარტო ინდივიდის შინაგან განწყობაზე, არამედ გარშემომყოფების გულწრფელობაზე, კეთილგანწყობასა და ემპათიაზეც. ეს სამი კომპონენტი გამორჩეულ ზეგავლენას ახდენს ბავშვის თვითშეფასების ჩამოყალიბებაზე, რადგან სხვისი მოწონება ან არ მოწონება ბავშვის თვითაღქმის ნაწილი ხდება, თვითაღქმა კი თავისმხრივ განაპირობებს საკუთარი თავის შეფასებას. დროთა განმავლობაში ამ შეფასებებსა და დამოკიდებულებებზე დაყრდნობით ბავშვი იწყებს სოციალურ ადაპტირებას, იქცევა ისე,

როგორც „სავარაუდოდ“ უნდა იქცეოდეს, სხვების მოლოდინების შესაბამისად. ხშირად კი, როცა ეს მოლოდინები და ადამიანის რეალური გრძნობები ან მოთხოვნილებები ვერ ემთხვევა ერთმანეთს, შედეგად პიროვნებას ეწყება შინაგანი დისკომფორტი, ე.წ. „როლური კონფლიქტი“, შფოთვა, მენტალური დარღვევები, ზოგჯერ ფსიქიკური აშლილობებიც კი, რასაც თან სდევს თვითშეფასების დაქვეითებაც. უარყოფითი რეაქციები ინდივიდის თვითშეფასებას მთლიანად სხვის აზრზე დამოკიდებულს ხდის, რაც განსაკუთრებით მწვავედ შუა ბავშვობაში გამოიხატება. ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილებები 8-11 წლის ასაკში ხდება, სწორედ სკოლის პირველ წლებში. ამ პერიოდში ბავშვები უკვე ქცევის გარდა, საკუთარ უნარ-ჩვევებსაც ამჩნევენ და აღწერენ, შეუძლიათ საკუთარი პიროვნების შეფასება, მათი დადებითი და უარყოფითი თვისებების განსაზღვრა. აქ ნიშანდობლივია, რომ ამ თვითაღწერას ისინი სოციალური შედარების საფუძველზე ახდენენ, პირობითად თანაკლასელებთან მიმართებაში.

როჯერსის ჰუმანისტური თეორია ერთგვარად განავრცო უილიამ ჯეიმსმა „მე-კონცეფციის“ ფსიქოლოგიური შესწავლით. მისი აზრით, გრძნობები, რომელსაც საკუთარი თავის მიმართ განვიცდით, სხვების რეაქციებიდან მომდინარეობს. მოსწავლეების შემთხვევაში ეს სხვები ძირითადად არიან თანაკლასელები, პედაგოგები და ოჯახის წევრები.

ის მოვლენა, რომ შუა ბავშვობიდან იწყება თვითშეფასების სხვებთან შედარების საფუძველზე ჩამოყალიბება, კარგად ჩანს მიდის თეორიაშიც. მან ჩამოაყალიბა მოსაზრება, რომ ინდივიდი სუბიექტისა და ობიექტის ერთობლიობაა, ამიტომ მისი ქცევა სოციალურ მოლოდინებსა და განწყობებს ეყრდნობა. ჩარლზ კულიმ კი, კიდევ უფრო დახვეწა ეს იდეები და შემოგვთავაზა სარკული მე-ს ცნება. ამის მიხედვით, ჩვენ ყოველთვის ვაქცევთ ყურადღებას როგორ გვხედავენ სხვები, როგორ გვაფასებენ და შესაბამისადაც ვგრძნობთ სიამაყეს ან უხერხულობას.

ძირითადად, სწორედ ამ თეორიებს ემყარება მე-კონცეფციაც, რაც გულისხმობს ჩვენს შეხედულებებს და გრძნობებს საკუთარი თავის მიმართ, რაზეც გავლენას სოციალური კონტექსტი ახდენს და სოციალური შედარების პროცესს ემყარება.

ამდენად, მოსწავლის თვითშეფასების ჩამოყალიბება სოციალური ურთიერთობებისა და იმ გარემოს გავლენით ხორციელდება, სადაც მას უწევს ურთიერთობები. ამიტომაც, რომ დღეს პოზიტიური აღზრის მიმდევრები და თანამედროვე პედაგოგიკის გამტარებლებიც აქტიურად განიხილავენ ბავშვებთან სწორად კომუნიკაციის

მნიშვნელობას. ისეთი ფრაზებიც კი, როგორებიცაა „კარგი/ცუდი გოგო/ბიჭი ხარ“ უარყოფით გავლენას ახდენენ თვითშეფასებაზე, რადგან ასეთი რეპლიკები აღიქმება პიროვნების შეფასებად და არა კონკრეტული ქცევის. მშობლები და მასწავლებლები ამგვარი შენიშვნებით, მითითებებით მათ ადამიანურ ღირსებას ათანაბრებენ „სწორ“ საქციელთან, შეხედულებებთან და ღირებულებებთან. ამიტომ ცხადია მშობლის გარდა მასწავლებლის რეაქციაც და გარემოც მნიშვნელოვნად ახდენს გავლენას ბავშვების ატრიბუციებზე. კლასში, სადაც დადებითი, მასტიმულირებელი სასწავლო გარემოა, მოსწავლეები უფრო ბეჯითად მუშაობენ, მეტად დარწმუნებულები არიან საკუთარ შესაძლებლობებში, არ უშინდებიან შეცდომებს. ამის საპირისპიროდ არამასტიმულირებელ გარემოში მოსწავლეები გარეგანი კონტროლის მსხვერპლად მიიჩნევენ თავს, ამიტომ ხშირად საგაკვეთილო პროცესში ჩართულობაზეც აცხადებენ უარს, რადგან არ არიან დარწმუნებულები საკუთარ შესაძლებლობასა და წარმატებაში. (ბალიაშვილი, 2010)

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, მოსწავლეთათვის ჯანსაღი თვითშეფასების ჩამოყალიბებისთვის, არსებითად ღირებულია იმგვარი მიდგომებით ხელმძღვანელობა, რა დროსაც გათვალისწინებული იქნება მათი ინდივიდუალიზმი, უნიკალურობა, ინდივიდუალური საჭიროებები და შესაძლებლობები. ამ მხრივ ყველაზე ეფექტური გზა დიფერენცირებული მიდგომაა, რითაც პედაგოგს ექმნება შესაძლებლობა, რომ დააკმაყოფილოს მოსწავლეთა მრავალფეროვანი მოთხოვნილებები. მათი უნიკალურობის აღიარება და ინდივიდუალიზმის გათვალისწინება ეს ის პრინციპებია, რასაც ემყარება დიფერენცირებული სწავლება. ეს კი თავის მხრივ იძლევა შანსს, რომ შევქმნათ ეფექტური, ტოლერანტული და ინკლუზიური სასწავლო გარემო, რაც თავისმხრივ მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს მოსწავლის თვითშეფასების ჩამოყალიბებას და შესაბამისად ზრდის მოსწავლეთა ჩართულობას. ეს ცხადია დადებითად აისახება შინაგან მოტივაციაზე, სწავლისა და საგნისადმი პოზიტიურ განწყობაზე.

როგორც ცნობილია დიფერენცირებული სწავლება მნიშვნელოვანი და ეფექტურია ზოგადად მოსწავლეთა ჰოლისტური განვითარებისთვისაც. საკლასო ოთახში პოზიტიური ატმოსფეროს გაზრდით მყარდება ნდობა პედაგოგსა და ბავშვებს შორის, რაც თავის მხრივ მათ პიროვნულ ზრდას უწყობს ხელს. ამგვარი მიდგომა გადამწყვეტია თვითშეფასების ჩამოყალიბებაშიც. როცა მასწავლებელი ითვალისწინებს მოსწავლეთა

ინდივიდუალურ საჭიროებებს, დიფერენცირებული აქტივობებით ყველა მოსწავლეს აძლევს „გამარჯვებისა“ და „წარმატების“ შანსს, ამით ბავშვებს კომპეტენტურობისა და თავდაჯერებულობის განცდა უზრუნველყოფს. ხოლო თითოეულის უნიკალური შესაძლებლობების და სწავლის სტილისა თუ პროფილის აღიარება, დაფასება, პატივისცემა და გათვალისწინება დადებითად აისახება მოსწავლეთა თვითაღქმაზე. დიფერენცირებული სწავლება თავისუფალი არჩევანის საშუალების მიცემასაც გულისხმობს, რაც მოსწავლეებში ავტონომიურობის შეგრძნებას ტოვებს და ეს პირდაპირპროპორციულად აისახება მათ თავდაჯერებულობაზე, პასუხისმგებლობაზე, შემოქმედებით უნარებზე. ასეთი ბავშვები მეტად ცნობისმოყვარენი და გამბედავებიც ხდებიან. იწყებენ ისეთი აქტივობების მოსინჯვას, რასაც მანამდე უშინდებოდნენ და თავს არიდებდნენ. ამის პარალელურად, უღრმავდებიან საკუთარ შესაძლებლობებს, პოტენციალსა და უპირატესობებს, პოულობენ საკუთარ სუსტ და ძლიერ მხარეებს. დამოუკიდებლად მუშაობა აუმჯობესებს მათ თავდაჯერებულობას, თვითგანვითარებასა და თვითრეალიზაციას.

დიფერენცირებული სწავლება სოციალური უნარების ჩამოყალიბება-განვითარებისთვისაც გადამწყვეტია, რადგან თავის არსში თანამშრომლობით მუშაობასაც მოიაზრებს. როცა მოსწავლეები ამგვარ გუნდურ მუშაობას ეუფლებიან, აზიარებენ რესურსებს, ანაწილებენ აქტივობებს შესაძლებლობების მიხედვით, ეხმარებიან ერთმანეთს პრობლემების გადაწყვეტაში, ინაწილებენ პასუხისმგებლობებს, მუშაობენ საერთო მიზნისთვის, ისინი იწყებენ თანაკლასელების უკეთ გაცნობას, შესწავლას, ერთმანეთის მიმართ დამოკიდებულებების დანახვას. იზრდება განსხვავებული აზრის მიმღებლობა, ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება, ერთი პრობლემისა და ამოცანის ირგვლივ ჯგუფის გაერთიანება, რაც თანამშრომლობით ცნობიერების ამაღლებას და სხვადასხვა პერსპექტივების დანახვას, დაფასებას და ზოგადად, ტოლერანტული განწყობის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს, ეს კი დადებითად აისახება მოსწავლის თვითაღქმის პროცესზე.

მიუხედავად კიდევ არაერთი ღირებულებისა, მიგვაჩნია, რომ სწავლებაში დიფერენცირებული მიდგომის გამოყენების უმთავრესი მიზანი უნდა იყოს დაწყებით საფეხურზე მოსწავლეთა თვითშეფასების ფორმირების ხელშეწყობა და ამ პროცესში მასწავლებლის გავლენისა და როლის შეფასება, რადგან, როგორც აღვნიშნეთ, ეს პერიოდი გარდამტეხია თვითაღქმის ჩამოყალიბებაში.

ფაქტია, რომ პედაგოგს და მოსწავლეს შორის არსებული ურთიერთობა, მათ შორის ადეკვატურად შერჩეული დავალებები აძლიერებს ან პირიქით, არყევს ბავშვის თვითშეფასებას. სასწავლო გარემო, სადაც ყველა თანაბრად იღებს მხარდაჭერას და პოზიტიურ უკუკავშირს, აუცილებელია ჯანსაღი თვითშეფასების ჩამოყალიბებისათვის. როდესაც მასწავლებელი ყველას აძლევს საშუალებას გამოხატონ საკუთარი თავი, განსჯის და დაცინვის შიშის გარეშე, ამით ხელს უწყობს მიმღებლობისა და მიკუთვნილობის განცდის წარმოქმნას, რაც თვითშეფასების ძირითადი კომპონენტებია. ამიტომ, სასურველი შედეგების მისაღწევად, ღირებულია რამდენიმე ძირითადი მიდგომების უპირობო გამოყენება, რითაც მასწავლებელი ქმნის პოზიტიურ სასწავლო გარემოს და აყალიბებს ურთიერთნდობასა და პატივისცემაზე დამყარებულ ურთიერთობებს. ამავდროულად, ხელს უწყობს მოსწავლის პიროვნების ფორმირებას. მნიშვნელოვანია პედაგოგმა მოსწავლეთა ფსიქო-ემოციური მდგომარეობისა და მოთხოვნილებების გააზრება-აღიარებით უზრუნველყოს თითოეულისადმი თანასწორი, სამართლიანი, ღია და სანდო დამოკიდებულება, მჭიდრო კომუნიკაციით და დროული რეაგირებით, ყველასთვის ემოციებისა და მოსაზრებების გამოხატვის საშუალების მიცემა, სასწავლო პროცესში მოსწავლეთა აქტიური ჩართულობის უზრუნველსაყოფად მათი მხარდაჭერა და სტიმულის მიცემა, წახალისება და ა. შ. ამ პროცესში კი აუცილებელია მყისიერი უკუკავშირი.

დიფერენცირებული სწავლება გვეხმარება რეალისტური მოლოდინების და მასთან შესაბამისი აქტივობების დაგეგმვა-განხორციელებაშიც, რაც ასევე პოზიტიურ თვითშეფასებას აყალიბებს. ამ პროცესში უკუკავშირი ფოკუსირებული უნდა იყოს მოსწავლის მიღწევებზე, რაიმე უნარის ხაზგასმაზე, გაუმჯობესებაზე, უშუალოდ სწავლაზე და არა პიროვნულ ნაკლოვანებებზე. აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია მასწავლებელმა საკუთარი გავლენა სწორად გამოიყენოს და ხელი შეუწყოს ჯანსაღი თვითშეფასების ჩამოყალიბებას მოსწავლეებში პოზიტიური სასწავლო გარემოს, ადეკვატური მოლოდინების, უკუკავშირების, გამომხაურებების და სწორი სტრატეგიის გამოყენებით სასწავლო საგნის სპეციფიკიდან გამომდინარე.

სასკოლო საგნებიდან მათემატიკა მიეკუთვნება იმ კატეგორიას, რომლის სწავლის მიმართ ნეგატიური დამოკიდებულება ან მისი წარუმატებელი ათვისება უმრავლეს შემთხვევაში მოსწავლეთა დაბალი თვითშეფასების შედეგია, რაც თავის მხრივ სტიმულს უკარგავს მათ აქტივობასა და მცდელობაში, დაძლიონ პრობლემა, მოიძიონ

მისი გადაჭრის გზები, სცადონ სხვა გზა და ა. შ. სწავლება კი ეფექტიანია, თუ თვითშეფასების ამაღლება მოსწავლის მიერ უკავშირდება არა როგორც ე.წ. „კარგი“ ნიშნების მიღებას, არამედ სირთულეების გადალახვის, მათემატიკური პრობლემების დაძლევის შედეგს, რაც მოსწავლეებს პედაგოგის მასტიმულირებელი, მხარდამჭერი და წამახალისებელი დამოკიდებულებით უყალიბდებათ. სწორედ ამიტომ არის მათემატიკის სწავლებისას გამორჩეულად ღირებული მოსწავლისადმი ემოციური მხარდაჭერა, რომ მან ირწმუნოს საკუთარი შესაძლებლობების და არ შეუშინდეს პრობლემების გადაწყვეტას.

დიფერენცირებული სწავლებისას მოსწავლეთა ინდივიდუალურ საჭიროებების და მზაობის გათვალისწინებით დიფერენცირებული აქტივობების შეთავაზებით ყველა მოსწავლეს ეძლევა „გამარჯვებისა“ და „წარმატების“ შანსი. ეს კი მათში ბადებს კომპეტენტურობისა და თავდაჯერებულობის განცდას. ხოლო თითოეულის უნიკალური შესაძლებლობების და სწავლის სტილისა თუ პროფილის აღიარება, დაფასება, პატივისცემა და გათვალისწინება ცხადია დადებითად აისახება მოსწავლეთა თვითაღქმაზე. დიფერენცირებული სწავლება თავისუფალი არჩევანის საშუალების მიცემასაც გულისხმობს, რაც მოსწავლეებში ავტონომიურობის შეგრძნებას ტოვებს და ეს პირდაპირპროპორციულად აისახება მათ თავდაჯერებულობაზე, პასუხისმგებლობაზე, შემოქმედებით უნარებზე. ამის მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ მათემატიკის სასკოლო კურსით ე.წ. „მრავალდონიანი ამოცანების“ შეთავაზება, რაც შესაძლებლობას აძლევს მოსწავლეს თვითშეფასების საფუძველზე, საკუთარი სურვილისამებრ, დიფერენცირებულად შეარჩიოს ამოცანის ერთ-ერთი ვარიანტი და მისი ამოხსნის შედეგებით დარწმუნდნენ შესწევდათ თუ არა შერჩეული ამოცანის ამოხსნის უნარი და რამდენად ადექვატურად მოახდინეს თვითშეფასება.

განვიხილოთ მრავალდონიანი ამოცანები V კლასისთვის:

თემა 1: რიცხვი. ნატურალური რიცხვები. ნაშთით გაყოფა, ნაშთი და გაყოფადობის ზოგიერთი ნიშანი;

ამოცანა 2: იპოვე განაყოფი და ნაშთი თუ გასაყოფია: {81500; 7900; 60600}, გამყოფია: {3500; 50; 200};

მოსწავლეებს ეძლევათ შანსი, რომ რიცხვთა შემდეგი შესაძლო წყვილებიდან, (60600;200); (60600;50) ; (60600;3500); (7900; 200); (7900; 50); (7900; 3500); (81500; 50); (81500; 200); (81500; 3500), შეარჩიონ მათთვის სასურველი სირთულის მიხედვით.

ამ ტიპის ამოცანების პერიოდული შეთავაზებით მასწავლებელი ხელს უწყობს „ობიექტური“ თვითშეფასების უნარების ჩამოყალიბებას მოსწავლეებში, რადგან ისინი უღრმავდებიან საკუთარ შესაძლებლობებს, პოტენციალს, უპირატესობებს, ეძიებენ და პოულობენ საკუთარ სუსტ თუ ძლიერ მხარეებს და ამაზე დაყრდნობით იღებენ გადაწყვეტილებას. გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღება კი აუმჯობესებს მათ თავდაჯერებულობას, თვითგანვითარებასა და თვითრეალიზაციას.

ამდენად, დიფერენცირებული მიდგომა იძლევა იმის რეალურ საშუალებას, რომ მოსწავლემ სწორად შეაფასოს საკუთარი შესაძლებლობები, მზაობა, მოახდინოს თვითაღქმა და თვითშეფასება, და პედაგოგის მხარდაჭერით შეძლოს სწავლის შედეგების გაუმჯობესება, რაც ამავდროულად საგნის შესწავლისადმი პოზიტიური დამოკიდებულების გაძლიერებითაც ვლინდება.

ის, თუ რა დადებითი გავლენის მოხდენა შეუძლია დიფერენცირებული მიდგომის განხორციელებას მოსწავლეთა თვითშეფასების ამაღლებასა და სწავლის მიღწევების გაუმჯობესებაზე მათემატიკის სასკოლო კურსში დაწყებით საფეხურზე, ნათელყო ჩატარებულმა კვლევის შედეგებმაც. (იხ ცხრილები) კვლევა ჩატარდა მცირედი მასშტაბით, გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სსიპ - გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჭანდარის საჯარო სკოლის მე-3 კლასში. მოხდა პრობლემის იდენტიფიცირება, დაიგეგმა და განხორციელდა კვლევა, რა მიზნითაც გამოყენებულ იქნა როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისობრივი მეთოდები. კერძოდ, „პრე“ და „პოსტ“ კითხვარები და სიღრმისეული ინტერვიუები, როგორც მოსწავლეებთან, ასევე საგნის (მათემატიკის) პედაგოგთან, ხოლო ინსტრუმენტებად შეირჩა ე.წ როზენბერგის თვითშეფასების სკალა და TOSRA-ს კითხვარის მოდიფიცირებული ვერსია. კვლევის შედეგების გაანალიზებითა და შეფასებით დაიგეგმა და განხორციელდა შესაბამისი ინტერვენციები, რაც ითვალისწინებდა საგაკვეთილო პროცესში დიფერენცირებული მიდგომის განხორციელებას, მოსწავლეებისათვის დიფერენცირებული ამოცანების შეთავაზებას, რამაც ნათელყო ამ მიდგომის გავლენა მოსწავლეთა თვითშეფასებაზე. ამის ნათელსაყოფად შეგვიძლია განვიხილოთ კვლევისთვის გამოყენებული TOSRA-ს „პრე“ და „პოსტ“ კითხვარების შედეგები. კვლევაში ჩართული იყო 27 მოსწავლე.

ცხრილი 1. TOSRA-ს კითხვარი

შეკითხვა	პრე-კითხვარი		პოსტ-კითხვარი	
	დიახ	არა	დიახ	არა
ვფიქრობ, რომ მათემატიკა მოსაწყენი და რთული საგანია	19	8	3	24
გაკვეთილების მომზადებას მათემატიკით ვიწყებ	5	22	17	10
საგნის არჩევის საშუალება რომ მქონდეს, უპირატესობას მათემატიკას მივანიჭებდი	7	20	21	6
ვფიქრობ, რომ სხვებთან შედარებით გაცილებით ცუდად ვსწავლობ მათემატიკას	16	11	8	19
მათემატიკის მასწავლებელი ზარმაც მოსწავლედ მთვლის	16	11	0	27
ცხოვრებაში წარმატების მისაღწევად საჭიროა მათემატიკის სწავლა	10	17	24	3
მათემატიკის გაკვეთილი არასოდესაა ერთფეროვანი	23	4	27	0
ყველაზე მეტად ამოცანების ამოხსნა მიყვარს	5	22	17	10
ჩემი მომავალი კარიერისთვის მათემატიკის სწავლა აუცილებელია	7	20	24	3
ყოველთვის მელახება თავმოყვარეობა, როცა მათემატიკაში ცუდ შეფასებას ვიღებ	27	0	27	0

ცხრილი 2. როზენბერგის თვითშეფასების სკალა

შეკითხვა	პრე-კითხვარი		პოსტ-კითხვარი	
	დიახ	არა	დიახ	არა
მთლიანობაში საკუთარი თავით კმაყოფილი ვარ	20	7	25	2
ზოგჯერ მგონია, რომ საერთოდ არ ვარ კარგი	15	12	3	24
ვფიქრობ, რომ მაქვს მთელი რიგი კარგი თვისებები	20	7	27	0
მე შემძლია გავაკეთო რაღაცები ისე, როგორც ადამიანების უმეტესობას	16	11	27	0
ვფიქრობ, რომ არ მაქვს ბევრი საამაყო	7	20	3	24
ზოგჯერ თავს უსარგებლოდ ვგრძნობ	15	12	2	25
ვგრძნობ, რომ ღირსეული ადამიანი ვარ	20	7	26	1
ვისურვებდი, რომ მეტი პატივისცემა მქონდეს	16	11	5	22
ვფიქრობ, რომ წარუმატებელი ვარ	15	12	2	25
დადებითად ვარ განწყობილი საკუთარი თავის მიმართ	19	8	27	0

რაოდენობრივმა მონაცემებმა ცხადყო, რომ აბსოლუტურად ყველა კომპონენტი, როგორც საგნის მიმართ დამოკიდებულების საკვლევ კითხვარში, ასევე თვითშეფასების ნაწილშიც, დადებითად შეიცვალა. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დიფერენცირებულმა სწავლებამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა როგორც საგნის მიმართ პოზიტიური დამოკიდებულება, ისე მოსწავლეთა თვითაღქმა და თვითშეფასება. თუ თავდაპირველი მონაცემებით მოსწავლეების სრულ უმრავლესობას მათემატიკა რთულ და მოსაწყენ საგნად ეჩვენებოდა, პრიორიტეტს სხვა საგნებს ანიჭებდნენ, არ ესმოდათ მათემატიკის არსი და ვერ იაზრებდნენ მისი სწავლის მნიშვნელობას, აუცილებლობას და ა. შ. პოსტ-კვლევამ რადიკალურად შეცვალა ეს მაჩვენებლები. დიფერენცირებულმა მიდგომამ პოზიტიურად შეცვალა მოსწავლეთა დამოკიდებულება საკუთარი შესაძლებლობებისა თუ საგნის მიმართ. პოზიტიური ცვლილებები იყო თვითშეფასების ნაწილშიც. გაიზარდა საკუთარი თავის მიმართ დადებითი დამოკიდებულების მაჩვენებლებიც. ბევრად ჯანსაღი გახდა მოსწავლეთა თვითაღქმა, მათ „აღმოაჩინეს“ საკუთარი შესაძლებლობები, სარგებელი და როლი კლასში. რა თქმა უნდა, ეს მონაცემები გამდიდრდა და შეივსო თვისობრივი კვლევითაც. დაკვირვებამ ცხადყო, რომ კვირიდან კვირამდე მოსწავლეთა დაბნეულობა, უნდობლობა, გაურკვეველობა თუ მორიდება თანდათანობით მცირდებოდა, პარალელურად იზრდებოდა მათი აქტიურობა, მათ შორის ყველაზე პასიური ბავშვებისაც. მოსწავლეები დაეუფლნენ ემოციების რეგულაციას, ისწავლეს აზრის მოსმენა და გაზიარება, აღარ ეშინოდათ შეცდომების დაშვების და რეკომენდაციებსაც გულლიად გასცემდნენ.

დიფერენცირებული სწავლება საკმაოდ ეფექტური აღმოჩნდა თვითრეფლექსიის და ამასთან, თანაკლასელთა შორის ურთიერთობების რეგულაციისთვისაც. კვლევის დასაწყისში მოსწავლეებს უჭირდათ როგორც საკუთარი თავის, ისე თანაკლასელების შესაძლებლობების, ინტერესების, მოთხოვნილებების ობიექტურად დანახვა და აღწერა. ისინი საკუთარ ემოციებსა და განცდებსაც ვერ აკავშირებდნენ გარემო ფაქტორებთან, მათ შორის კლასში არსებულ ატმოსფეროსთან, მეგობრებთან კომუნიკაციასთან, მათგან მიღებულ უკუკავშირთან. ინტერვენციების დასასრულს უკვე გააზრებული ჰქონდათ ერთმანეთის და საკუთარი თავის მიმართ არსებული მოლოდინები, სურვილები, მათივე სიტყვების და ქმედებების გავლენა სხვების გრძნობებზე. ბავშვები გაკვეთილის დაგეგმვაშიც გულწრფელად და ღიად მონაწილეობდნენ, თავს აღარ არიდებდნენ

ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოკვეთას, შენიშვნების, რჩევების მოცემას. ამ ყველაფერმა კი საკლასო გარემო ბევრად სანდო და ჰარმონიული გახადა. დიფერენცირება ეფექტური აღმოჩნდა მოსწავლეებში ავტონომიურობის და მოტივაციის გასაზრდელად. მართალია, თავდაპირველად ბავშვები არ იყვნენ მზად ამგვარი აქტივობებისთვის და ითხოვდნენ მუდმივ უკუკავშირსა და მეთვალყურეობას, დეტალურ ინსტრუქციებს, თუმცა მოგვიანებით მოცემულობა უკეთესობისკენ შეიცვალა და მეტიც, ისინი თავადაც გვეკარნახობდნენ თუ რაზე სურდათ მომდევნო დავალებების დაშენება. საყურადღებოა, რომ არჩევანის თავისუფლება, რასაც ეს სტრატეგიები ითვალისწინებდა, დასაწყისში მოსწავლეთა უმრავლესობამ სათავისოდ გამოიყენა და მხოლოდ მათთვის ხელსაყრელ დავალებებს ასრულებდნენ, თუმცა მალევე თვითონვე გამოიჩინეს სირთულეებთან შეჭიდების ინიციატივა და ყოველი მომდევნო დამლეული სირთულე მეტად და მეტად აგულსებდა მათ. დიფერენცირებულმა სწავლებამ დამოუკიდებლად მუშაობის შიშიც მოუხსნა მოსწავლეებს. ბავშვებმა საკუთარ ძლიერ მხარეებზე დაიწყეს კონცენტრირება და საშინაო დავალებები თუ საკლასო აქტივობები მათში სტრესს აღარ იწვევდა და აქტივობების განხორციელებისას მეტად იჩენდნენ ინიციატივას.

კვლევის დასასრულს მოსწავლეებმა აღნიშნეს, რომ განსაკუთრებით მოეწონათ შეცვლილი და გამრავალფეროვნებული დიფერენცირებული აქტივობები. მოეწონათ ისიც, რომ შეეძლოთ ნებისმიერი აზრის თამამად გამოთქმა, არ იზღუდებოდნენ დავალებების შესრულებაში, არ ეშინოდათ შეცდომების დაშვების. ინტერვენციების შემდგომ ისინი ღიად უზიარებდნენ ერთმანეთს ინტერესებსა და გამოცდილებებს. აღნიშნეს, რომ თავს მეტად თავდაჯერებულად გრძნობდნენ. აშკარა გახდა საერთო პოზიტიური ფონი და ურთიერთპატივისცემა. მოსწავლეთა უმრავლესობა მათემატიკას ახლა საყვარელ საგნად მოიხსენიებდა.

კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ თვითშეფასების შესწავლით და მის ამალღებაზე ორიენტირებული ინტერვენციების შემუშავებით, შეგვიძლია დავარეგულიროთ და უმტკივნეულო გავხადოთ მოსწავლეთა დამოკიდებულებები წარუმატებლობაზე, თანაკლასელთა და პედაგოგთა უკუკავშირზე, ასევე ხელი შევუწყოთ მდგრადი ფსიქიკური ჯანმრთელობის ჩამოყალიბებას, დავებმართოთ მოსწავლეებს, ახლაც და მომავალშიც, თავი აარიდონ შფოთვისა და დეპრესიას. მაღალი თვითშეფასების ჩამოყალიბებით კი ხელს აკადემიური მოსწრების

გაუმჯობესებასაც ვუწყობთ, რადგან ის პირდაპირ აისახება ბავშვის მოტივაციაზე, საგნისადმი დამოკიდებულებაზე, ჩართულობასა და გამოწვევებისადმი მდგრადობაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბალიაშვილი, მ. (2010). *სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები*. თბილისი: „მწიგნობარი“.
2. ბერკი, ლ. (2010). *ბავშვის განვითარება*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
3. ბუაძე, ნ. (2022). *აღზრდის ფსიქოლოგია*. თბილისი: აზროვნების აკადემია.
4. Blazar, D. & Kraft, M. (2017). *Teacher and teaching effects on student's attitudes and behaviors*. Harvard graduate school of education.
5. Differentiated Instruction: 7 key Principles and How-Tos: <https://blog.brookespublishing.com/differentiated-instruction-7-key-principles-and-how-tos/>

Nino Nakhutsrishvili

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Mariam Mikadze

The Role of Differentiated Instruction in the Process of Forming Student's Self-esteem

The work addresses the problematic issue of forming student self-esteem as one of the most important aspects of individual self-development. It discusses the factors that influence this process and highlights and analyzes the role of self-esteem in shaping a child's personality.

Based on the theories and perspectives of well-known scientists, it is clarified how social relationships and the environment influence the self-realization and self-esteem of individuals, specifically elementary school students.

Through an in-depth analysis of the issue, it is confirmed that guiding students toward healthy self-esteem is valuable, especially when considering their individuality, uniqueness, individual needs, and capabilities. In this regard, a differentiated approach is considered the most effective way to promote the formation of healthy self-esteem among elementary school students in the teaching of the mathematics curriculum. The significance of differentiated instruction is

emphasized, focusing on the aspects that accompany the purposeful implementation of differentiated activities, allowing teachers to provide every student with a chance for "success" and "achievement." As a result, students develop a sense of competence and self-confidence. Recognizing, valuing, respecting, and considering each student's unique abilities, learning styles, and profiles positively reflects on their self-perception.

As a result of an in-depth discussion of the issue, the author forms the opinion that the main goal of using a differentiated approach in teaching should always be to support the formation of self-esteem among elementary school students and to evaluate the teacher's influence and role in this process, as this is a critical period in developing self-awareness.

The opinions expressed in the work are harmonized with the conducted research related to the issue, its findings, and results. It is confirmed that by studying students' self-esteem and developing interventions aimed at enhancing it, it is possible to regulate students' attitudes towards failure and feedback from peers and teachers, as well as to promote the development of their self-reflection skills and resilient mental health. The formation of high self-esteem positively impacts a child's motivation, attitude toward subjects, engagement, and resilience to challenges.

Keywords: Student self-esteem, elementary level, differentiated approach in mathematics.